

Elgforvaltning i Lierne Kommune

Av: Erling L. Meisingset, NIBIO

Dette notatet gir et sammendrag av foredraget jeg holdt for Lierne kommune 10.02.2025. I tillegg har en del av momentene i foredraget blitt mer utfyllende beskrevet i notatet.

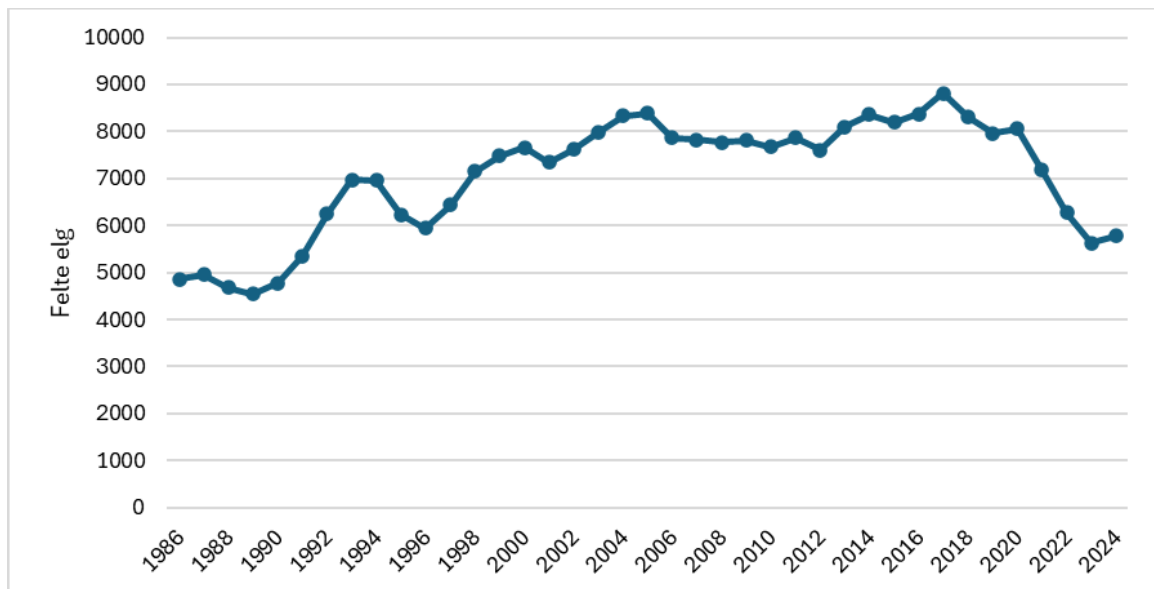
Innhold

Elgforvaltning i Lierne Kommune	1
Utvikling i elgbestanden	1
Utvikling i slaktevekt.....	3
Hva påvirker vektene hos elgen?	4
Endringer i kalveproduksjonen og kjønnsforholdet i bestanden	6
Beitetilgangen i Lierne - beiteundersøkelser	9
Forvaltningen i Lierne i årene som kommer	9
Bestandsstørrelse:	9
Sammensetningen i bestanden:.....	9
Beitetilgangen	10
Forvaltning og gode data	10

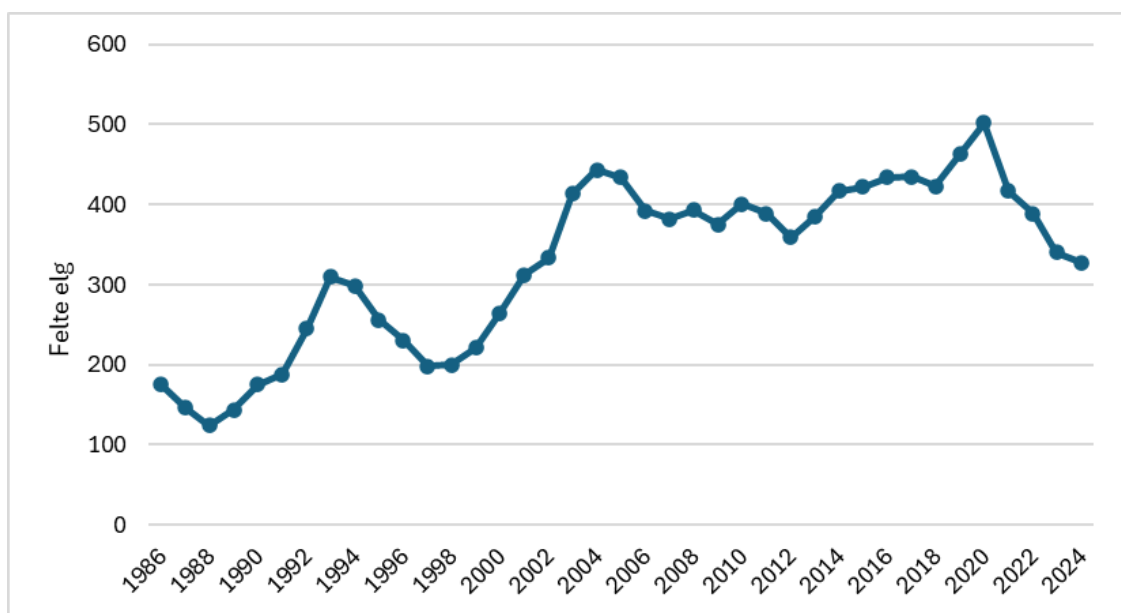
Utvikling i elgbestanden

I Trøndelag har det vært en betydelig nedgang i antall felte elg de siste årene. Siden 2017 har avskytingen av elg i Trøndelag redusert med 34% (figur 1). I Lierne kommune har reduksjonen vært på 25% siden 2017, og så mye som 35% siden 2020 (Figur 2). I antall felte elg betyr dette en nedgang fra 502 i 2020 til 328 i 2024. Hvis man ser på sett-elg materialet så viser sett elg per jegerdag indeksen en klar topp i 2019 i Lierne (figur 3 øverst). De fire siste årene har det imidlertid vært en stabil utvikling, med mindre endringer mellom åra. Indeksen sett elg per jegerdag har blitt redusert 34 % i Lierne fra 2019 til 2024. Dette er i kontrast med Trøndelag i sin helhet, hvor det har vært en økning i sett elg per jegerdag de senere årene på tross av en betydelig nedgang i fellingstallene. Siden man innførte en endring i sett elg i 2018 der man teller alle observasjoner av elg, hvor samme individ som observeres av flere jegere telles flere ganger så har det medført et brudd i tidsserien mellom år. Det er også usikkert om alle jaktlag fulgte den nye instruksjonen med en gang. På kommunenivå kan derfor «felt elg per jegerdag» være et bedre mål når man skal se på utviklingen over en lengre tidsperiode, fordi den er ikke påvirket av endringene i sett elg

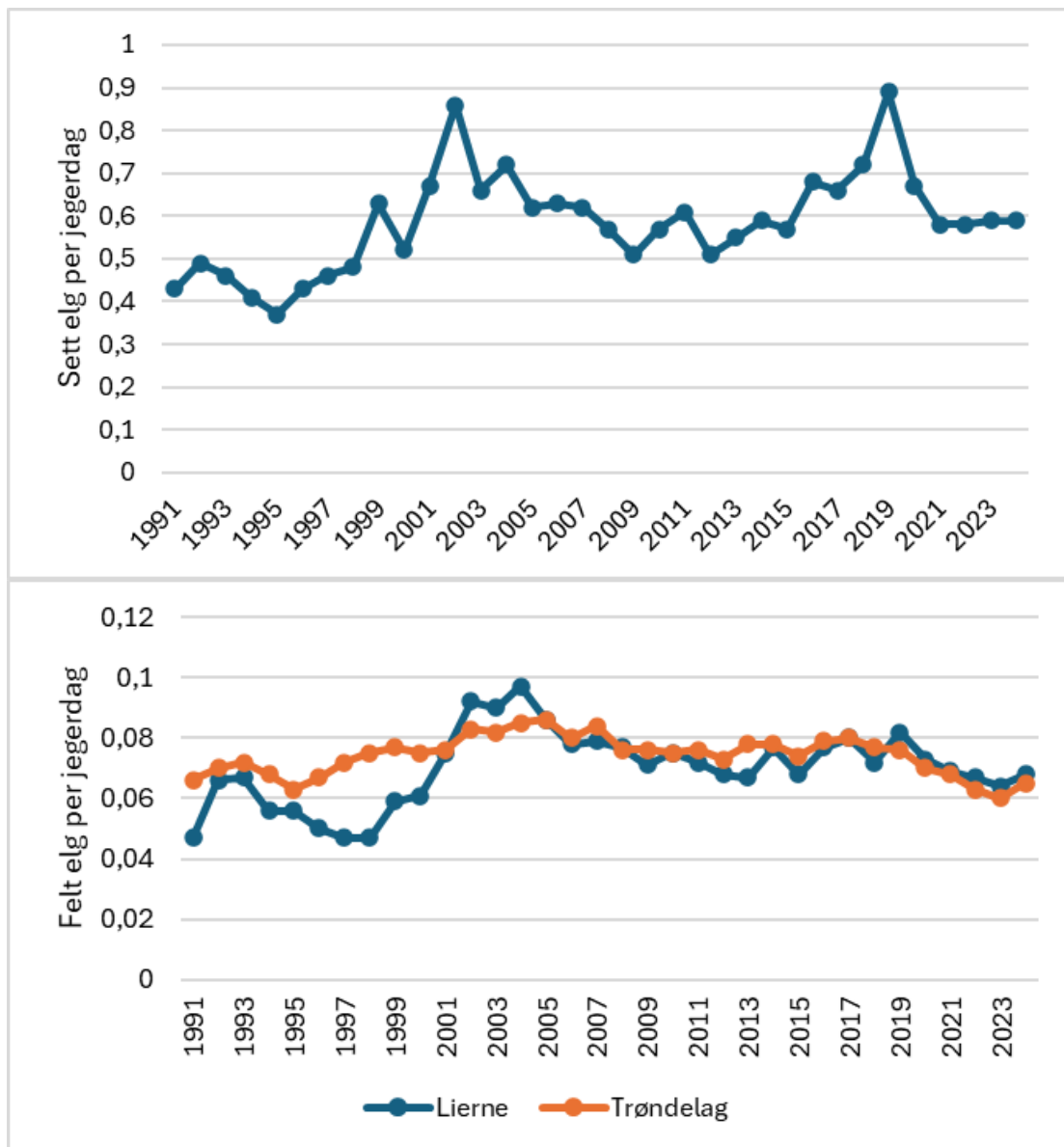
instruksen. Felt elg per jegerdag indeksen viser en nedgang i Lierne siden 2019, dog med en liten oppgang i 2024 (figur 3 nederst). Den samme utviklingen ser man fra de samla tallene for hele Trøndelag. Sammenholdt med en bedring i beitetilstanden (se nedenfor) så tyder dette på at bestanden av elg i Lierne er redusert de seneste årene.

Figur 1. Felte elg i Trøndelag fylke fra 1986 til 2024. Kilde: SSB og Hjortviltregisteret.

Figur 2. Felte elg i Lierne kommune fra 1986 til 2024. Kilde: SSB og Hjortviltregisteret.

Figur 3. Sett elg per jegerdag i Lierne kommune (øverst) og felt elg per jegerdag i henholdsvis Lierne kommune og Trøndelag samlet (nederst).

Utvikling i slaktevekt

Slaktevektene for elgkalv i Lierne har vist en nedgang over tid, men siden 2017 har trenden stoppet opp og vektene har stabilisert seg for begge kjønn (figur 4 øverst). Ungdyrvektene har derimot gått ned helt til de siste par årene hvor de har økt litt igjen (figur 4 nederst). Det er en sammenheng (korrelasjon) mellom kalve- og ungdyrvektene, noe som betyr at i år med lave kalvevekter så er også ungdyrvektene lave og motsatt. Det er også en klar sammenheng mellom kalvevektene og ungdyrvektene året etter, uavhengig om det var et gunstig år eller ikke. En økt gjennomsnittsvekt på en kg blant kalvene gir i snitt en økt snittvekt blant fjorskyr på 1,6 kg og blant fjorsokser på 1,8 kg. Dette viser at fokus på utviklingen av kalvevektene er viktig, fordi dette påvirker dyrets utvikling gjennom hele livet. En dårlig start på livet vil forfølge kalven hele livet. En liten kalv vil forbli liten resten av livet, ha redusert overlevelsessjanse den første vinteren og være mindre produktiv som voksen.

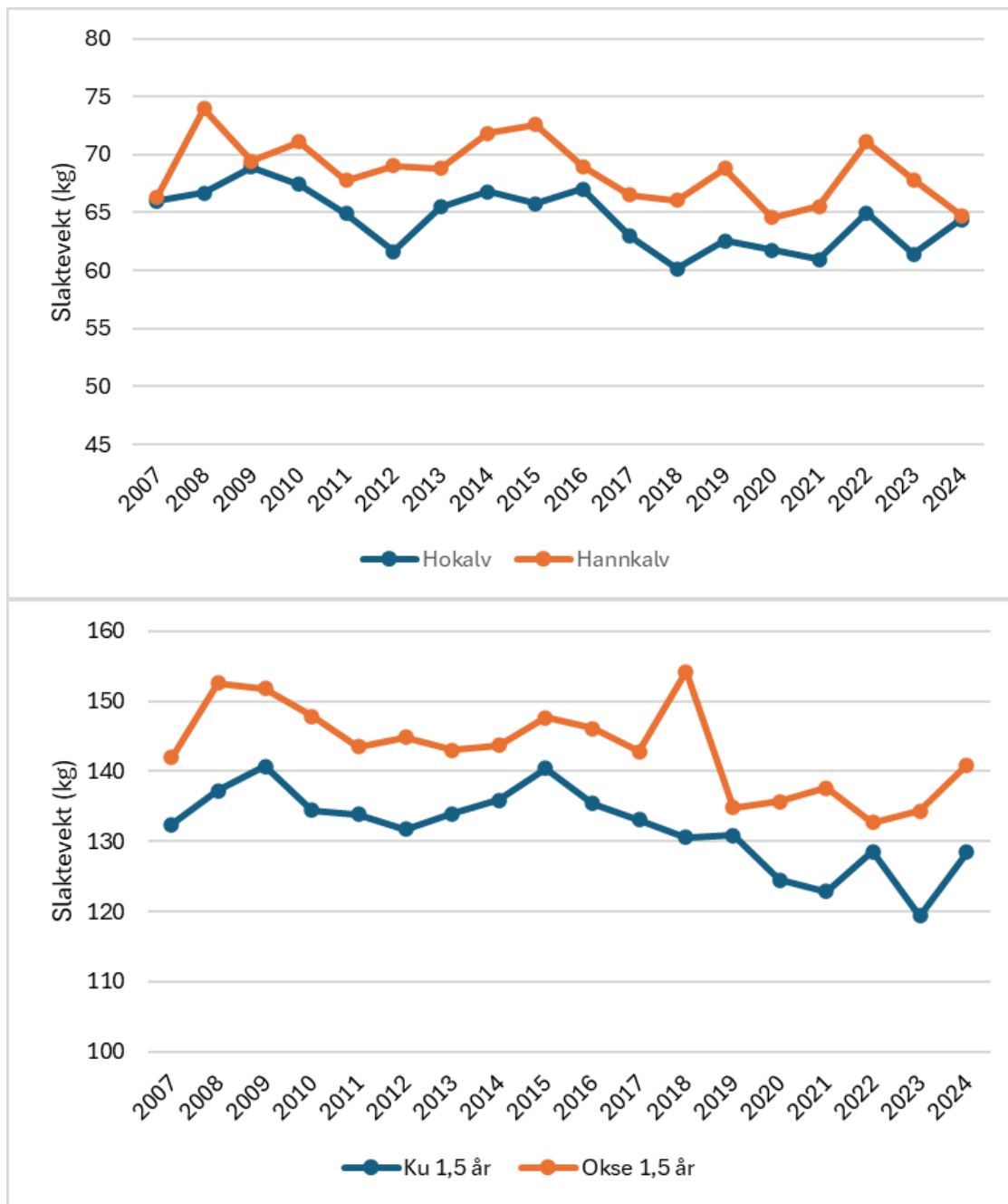
Vektene for elg som er 2 år og eldre i Lierne ligger godt over hvis man sammenligner vektene fra overvåkningskommunene ellers i Trøndelag (figur 5). For eksempel så er en 4 års okse i snitt 10 kg tyngre i Lierne, mens okser 5-10 år er 30-40 kg tyngre enn i overvåkningskommunene. Hva som er grunnen til dette kan man ikke med sikkerhet fastslå. Men det er kjent av både bestandstetthet, tilgang til høyereliggende beiteområder og den generelle beitetilgangen (habitatkvaliteten) påvirker elgvektene. Uansett er det positivt at man ligger godt over resten av Trøndelag, men data er over en kort periode til å kunne si noe sikkert om utviklingen for de ulike aldersgruppene i Lierne.

Trenden med nedadgående slaktevekter gjelder ikke bare for Lierne og Trøndelag, men er observert over hele Skandinavia og i alle aldersgrupper. Til tross for den generelle nedgangen i vektene over tid, har elgen i Lierne vist høyere vekter sammenlignet med resten av Trøndelag, og er for eksempel på nivå med gjennomsnittsvektene som man har i Hedmark.

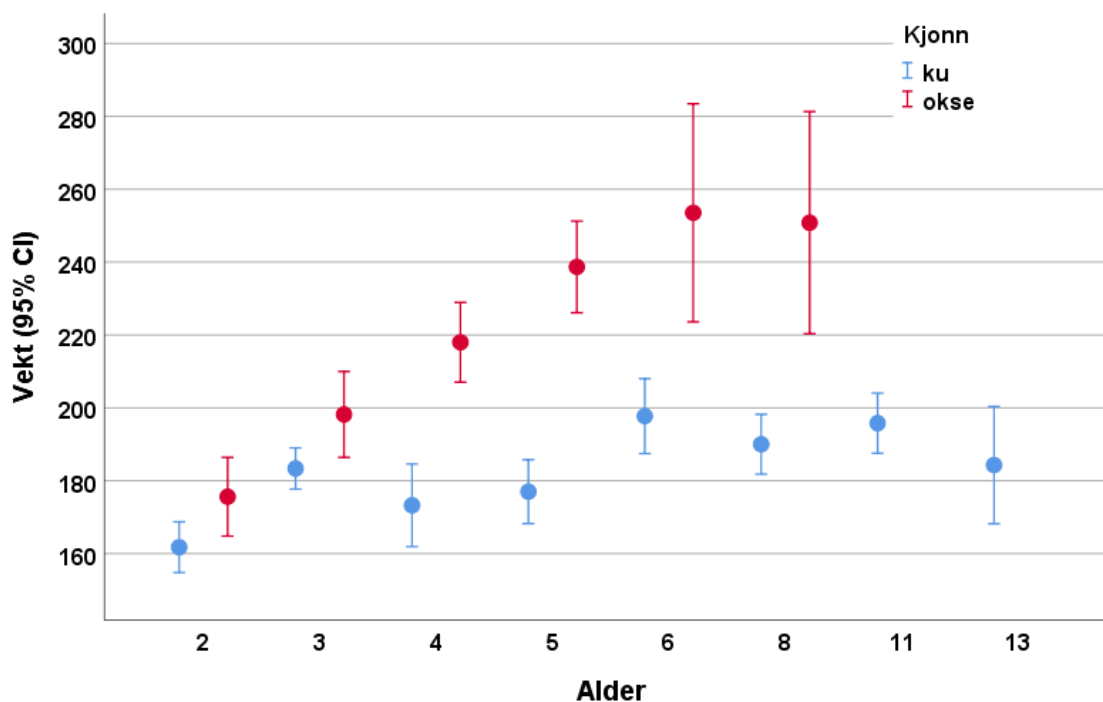
Hva påvirker vektene hos elgen?

Det er mulige faktorer som påvirker vektutviklingen hos elgen. Endringer i habitatene og skogbildet har påvirket beitetilgangen. Spesielt gjelder dette områder som er påvirket av skogbruket. Det er mindre variert og mindre flersjiktet skog, mer «produksjonsskog» og tettere kulturskog i veldig mange områder. Mengden ungskog og hogstflate har gått ned over tid i løpet av de siste 50 årene, men økt hogstaktivitet de siste årene kan endre dette bildet. I høyereliggende områder er det mer usikkert på hvordan beitetilgangen har endret seg, men er generell gjengroing kan ha påvirket beitetilgangen for elg mer positivt enn negativt. En høy bestandstetthet av elg over tid påvirker beitetilgangen betydelig. Høye bestander av elg fører til en «beiteslitasje» og som gjør at elg må velge mindre gode beiteplanter både sommer og vinter. Nedbeiting av viktige planter kan ta lang tid å restaurere. Selv om elgbestanden er redusert mange steder, har beitetrykket ofte ikke blitt redusert fordi plantene ikke får tid til å ta seg igjen. Dette har ført til vedvarende mindre tilfredsstillende beitetilgang over tid, med reduserte vekter som resultat.

En annen faktor som sannsynligvis har bidratt til nedgangen i elgvektene og kalveproduksjonen i hele Skandinavia er endringene i klimaet. Økte temperaturer, flere dager over 20 grader, økt nedbørsmengde og mer intens nedbør påvirker elgen på flere måter. Økte temperaturer kan føre til varmestress om sommeren, og tidligere vår kan føre til en mismatch mellom plantevekst og elgens behov for energi. Spesielt gjelder dette for kyrne i den viktige perioden på forsommeren. På den positive siden kan kortere og/eller mildere vintre føre til økte vekter spesielt hos kalvene.

Figur 4. Utvikling i gjennomsnittlige slaktevekt (kg) for kalver (øverst) og ungdyr i perioden 2007 og 2024 i Lierne kommune. Kilde: Hjorteviltregisteret.

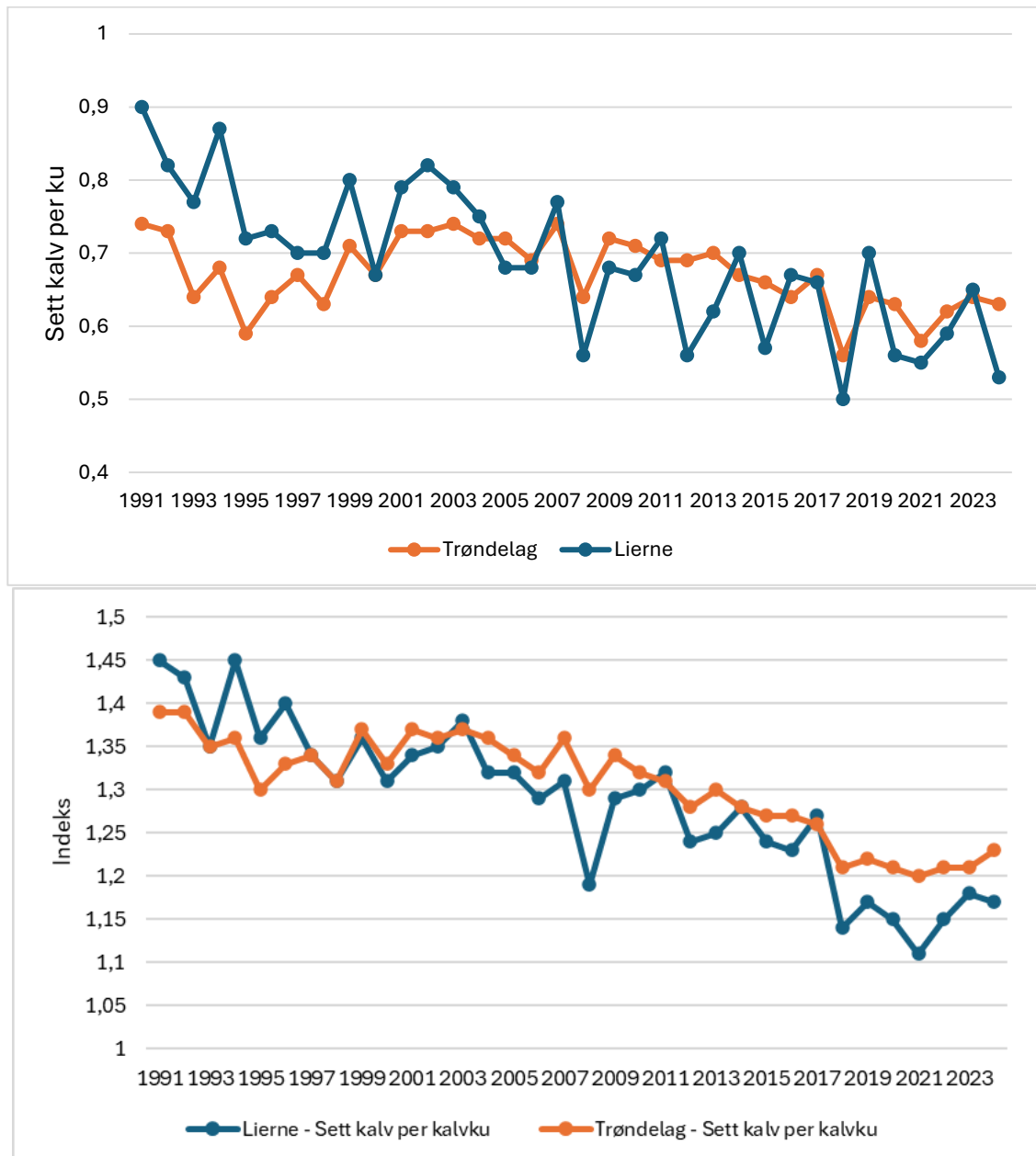
Figur 5. Gjennomsnittsvekter for kyr og okser 2 år og eldre for elg i Lierne. Vektdataene er fra Lierne kommune og for aldersbestemte dyr i årene 2018 og 2020-2023 (n=270). Data fra elg som var 6 - 7 år, 8 - 10 år, 11 - 12 år og 13 år og eldre er slått sammen.

Endringer i kalveproduksjonen og kjønnsforholdet i bestanden

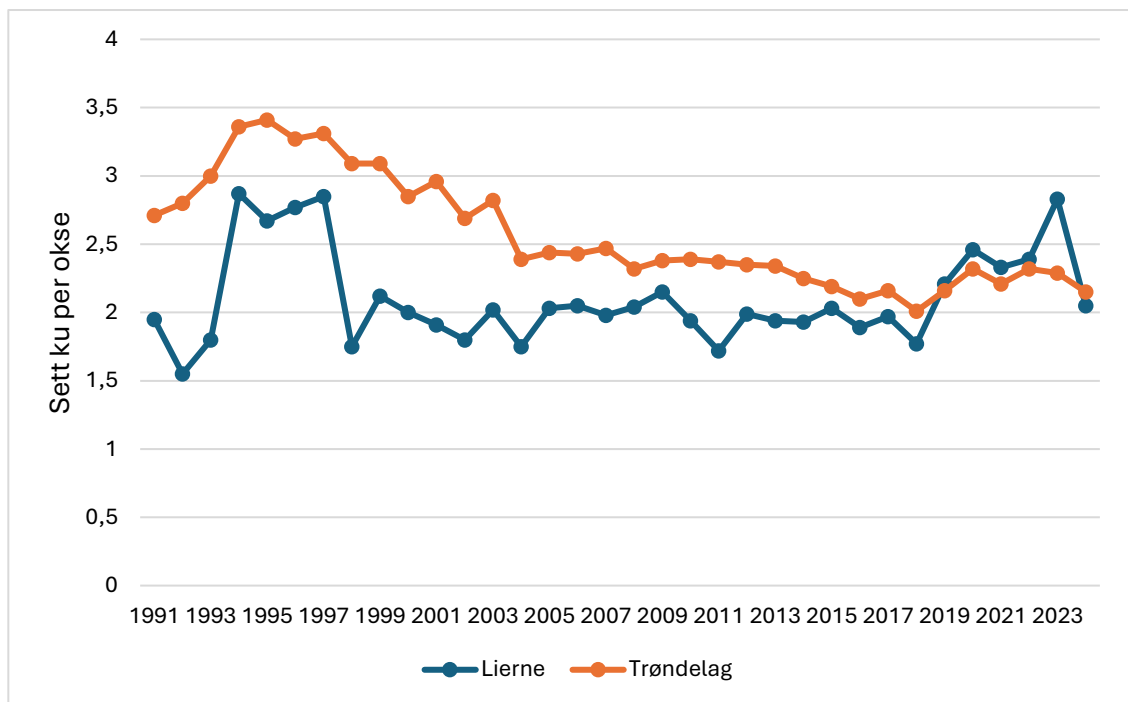
Rekrutteringsratene i Trøndelag har siden første halvdel av 2000-tallet vist en negativ trend (figur 6 øverst). Det samme mønsteret finner man også i Lierne (figur 6 øverst). Nedgangen i kalveproduksjon skyldes både en redusert tvillingproduksjon (sett kalv per kalvku, figur 6 nederst) og en nedgang i andelen ku med kalv (sett kalv per ku, figur 6 øverst). De lave kalv per ku-ratene på midten av 1990-tallet var muligens påvirket av lav okseandel og bedekningskapasitet i mange deler av Trøndelag. En endring i andelen kalv i jaktuttaket kan påvirke disse indeksene. Både i overvåkingsområdet i Trøndelag og i Lierne har det over lang tid vært et høyt uttak av kalv (rundt 45 %), men dette har vært relativt stabilt mellom år. Det er derfor grunn til å tro at nedgangen i kalv per ku indeksen ikke er påvirket av endringer i kalveuttaket over tid, men faktisk reflekterer en nedgang i kalverekrutteringen. Den mest sannsynlige årsaken er en nedgang i vektene og kondisjonen på elgkyrne over tid. Siden vektnedgangen er synlig hos kyr i alle aldre er det sannsynlig at dette har påvirket rekrutteringsraten negativt. Sannsynligvis påvirkes nedgangen både økt alder for første fostring av kalv og at flere voksne elgkyr ikke produserer tvillingskalver. Selv om vektene hos kalver og ungdyr ikke har blitt redusert de siste årene, så vil det ta tid før produksjonen i bestanden øker eller ikke går videre nedover.

Det er mindre sannsynlig at nedgangen over tid skyldes vesentlige endringer i kjønnsforholdet i bestanden eller vesentlig endringer i alderssammensetningen blant kyrne. I perioden 1998-2018 har sett ku per okse i Lierne ligget på rundt 2,0 eller litt under (snitt 1,94, figur 7) og i hele denne perioden har det vært en nedadgående trend i kalveproduksjonen. Ser man imidlertid på perioden fra 2019 til 2024 så har kalveandelen ligget på det laveste noen gang, samtidig så har andelen okser gått ned. Siden 2019 har den ligget på 2,38 kyr per okse i snitt (figur 7). I samme

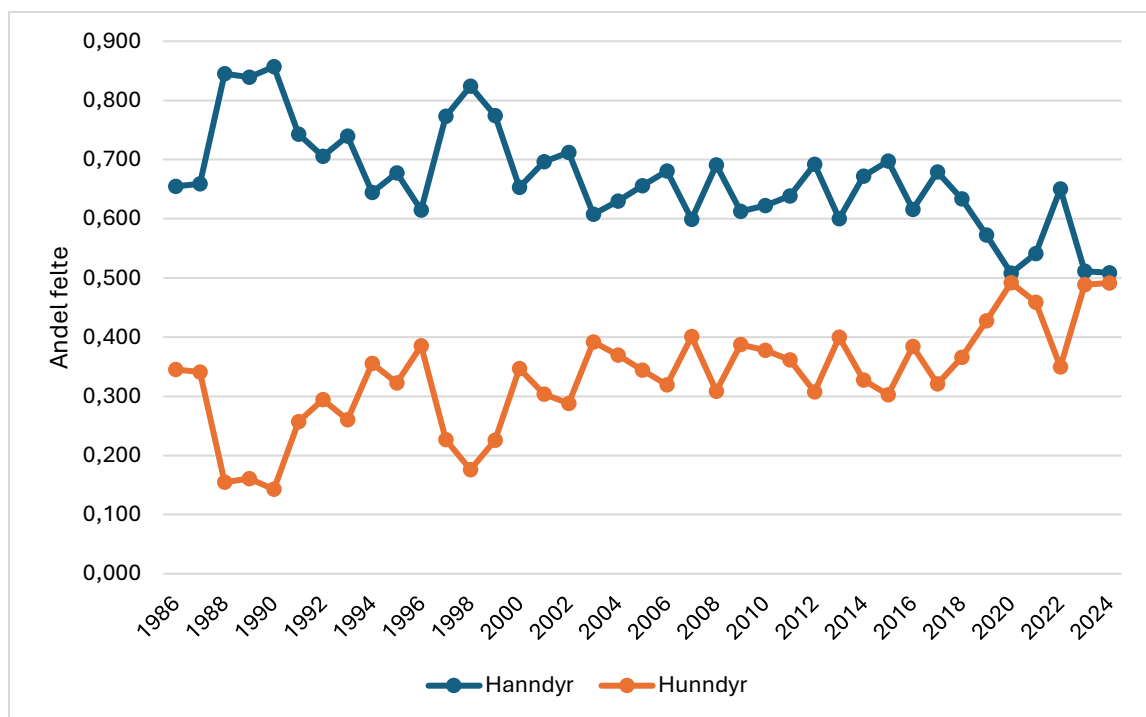
periode har bestanden blitt redusert, noe som gjerne påvirker sett ku per okse indeksen. Hvis man ikke vesentlig endrer uttaket ved en reduksjonsavskytning i bestanden, vil som regel ku per okse indeksen øke fordi det i utgangspunktet er flere kyr enn okser i bestanden. Dette synes som den mest nærliggende forklaringen på at andelen okser i sett-elg i Lierne har økt. Selv om andelen okser i uttaket av 1,5 års dyr og eldre har vært mer kjønnsbalansert de senere årene, så felles det fortsatt flere okser enn kyr (figur 8). For å øke andelen okser bør man søke mot et mer kjønnsbalansert uttak. Dette gjelder særlig hvis man ønsker å stabilisere bestanden i årene framover.

Figur 6. Utviklingen i sett kalv per ku (øverst) og sett kalv per kalvku (nederst) for Trøndelag som helhet og i Lierne kommune i perioden 1991-2024. Kilde: Hjorteviltregisteret.

Figur 7. Utviklingen i sett ku per okse i sett elg for Trøndelag som helhet og i Lierne kommune i perioden 1991-2024. Kilde: Hjorteviltregisteret.

Figur 8. Utviklingen i andel felte okser og kyr 1,5 år og eldre i Lierne kommune i perioden 1985-2024. Kilde: SSB og Hjorteviltregisteret.

Beitetilgangen i Lierne - beiteundersøkelser

I Lierne har man et grunnlag for å se på utviklingen i beitetilgangen på viktige beitearter for elgen gjennom undersøkelsene fra 2018 og 2023. Ut fra registreringene i 2023 ser det ut til at beitetrykket i store deler av kommunen har blitt lavere og mer bærekraftig. Det har også vært en økning i plantetetthet noe som tyder på at beiteproduksjonen er økende. Dette er selvsagt positivt og en fordelaktig utvikling. Dette gjelder både bjørk og ROS artene. Det å følge utviklingen videre bør være en prioritert oppgave og en ny beitetakst etter samme oppskrift og mal bør vurderes igjen i for eksempel 2027 eller 2028. Det bør uansett være et mål å følge opp disse med jevne mellomrom i årene framover.

Forvaltningen i Lierne i årene som kommer

Elgforvaltning er en kompleks oppgave som påvirkes av en rekke faktorer, men trenger ikke å være umulig hvis man følger utviklingen i bestanden tett og har riktig informasjon. Lierne har en bra elgbestand, men det har vært en nedadgående rekurrering av kalv over flere år. Beitetilgangen ser imidlertid ut til å ha bedret seg noe de senere årene. Nedenfor er det satt opp noen punkter som jeg anser som viktige for forvaltningen i Lierne i årene som kommer og som kan bidra til å gjøre elgforvaltningen bærekraftig over tid.

Bestandsstørrelse:

Elgbestanden er sannsynligvis redusert noe siden den nådde toppen for noen år siden i Lierne. Fokuset framover bør ligge på å stabilisere bestanden og dermed å holde kvotene oppe på et tilstrekkelig nivå. En økning i bestanden vil sannsynligvis føre til enda lavere vekter og en enda lavere produksjon av kalver, og utfordre beitetilgangen. Dette er noe man selvsagt bør unngå og da er det å stabilisere bestandstettheten på et lavere nivå et viktig middel. En eventuell økning i vekter og i produksjon av kalver vil likevel ta tid, og det er derfor viktig å ha tålmodighet for å kunne se slike endringer. Generelt har det vist seg vanskelig å stabilisere bestandene på et gitt nivå, og det er derfor viktig å kunne følge utviklingen tett år for år og evaluere avskytingen årlig.

Sammensetningen i bestanden:

For å sikre bærekraftig elgforvaltning i Lierne de neste årene vil det å øke andelen okser i bestanden være et godt tiltak. For å kunne oppnå dette ved en stabilisering av bestanden, bør uttaket være kjønnsbalansert eller ha en liten overvekt av kyr (1,5 år og eldre) de nærmeste årene. På denne måten kan andelen okser øke, samt at gjennomsnittsalderen blant oksene også opprettholdes eller økes. Ett ku-per-okse forhold i sett-elg på under 2,0, og kanskje ned mot 1,5 er tilrådelig. Det er annonsert flere «metoder» eller framgangsmåter for å øke andelen okser og alderen på oksene i elgbestandene. Det viktigste er likevel å et lavere uttak av okser. Jo lavere uttak av okser, jo raskere vil slike endringer skje. Hvis man ønsker å stabilisere bestanden er det likevel viktig at man nødvendigvis ikke feller flere kyr på bekostning av okser, men heller feller noen færre okser. Et vesentlig økt uttak av kyr kan også senke alderssammensetningen blant kyrne, noe som ikke er gunstig. Men det er viktig å følge dette tett og følge endringene fra år til år. Det er godt belegg på å si at andelen okser i bestanden er viktig for kalverekruttingen, og at andelen okser sannsynligvis er viktigere enn å ha «noen» få store (gamle) okser i bestanden. I Lierne har uttaket av kalv ligget høyt over lengre tid, noe som i utgangspunktet er gunstig i en god forvaltning. Uttaket av kalv og ungdyr til sammen har ligget på ca 65% i snitt de 6 siste årene (mellom 63 og 69 %). Dette ansees som et greit nivå. Uttaket av kalv og ungdyr til sammen kan

sees på som et viktigere mål enn kun å se på kalv eller ungdyr hver for seg. Ett rimelig høyt uttak av kalver og ungdyr (60-70%) bidrar til å holde alderssammensetningen gunstig blant de eldre dyra. Den sikrer også en rimelig stabil og tilstrekkelig rekruttering av kyr (og okser) inn i produksjonsbestanden, og bidrar til å holde en gunstig alderssammensetning blant kyrne.

Beitetilgangen

Selv om beitetilgangen ser ut til å ha bedret seg fra 2018 til 2023, vil det vært et godt tiltak å kunne følge utviklingen videre. Som nevnt bør en beitetakst vurderes igjen om ikke for lenge (eks i 2027 eller 2028) og dette bør gjentas med jevne mellomrom. I de områdene hvor det drives skogbruk bør det være et fokus på viltvennlig skogpleie, og spesielt ta hensyn til beitetilgangen ved ungsogpleie. På den måten kan beitetilgangen bedres betydelig. Det kan også være et godt tiltak å se på tetthet av alle beitedyr samlet, ikke bare elg.

Forvaltning og gode data

Det å sikre gode sett-elg og vektdata er selvfølgelig veldig viktig. I praksis betyr dette at alle jaktlag og vald følger opp dette. Dette er avgjørende for at riktig beslutninger om kvoter og bestandsstørrelse og -sammensetning kan bli tatt i årene framover. Andre bestemmelser som for eksempel å ta ut små dyr i ulike aldersklasser, kan også være fordelaktige. Hvis dette gjennomføres over tid, sikrer man at de «riktige» elgene kommer i produksjon. Men husk på at beitetilgangen ofte er den viktigste faktoren for høye vekter og en god produksjon i elgbestanden.